

Mag het ietsje minder zijn?

Het gebruik van Nederlands in de Engelse les

Tijdens de Engelse les wordt regelmatig Nederlands gesproken. In het licht van de kerndoelen van de basisvorming en theorieën over een communicatieve aanpak van het talenonderwijs, is het verstandig om dit verschijnsel nader te bekijken. In dit artikel wordt aan de hand van resultaten van onlangs verricht onderzoek in kaart gebracht hoe vaak Nederlands wordt gesproken, en ook waarvoor en waarom. Er wordt ingegaan op de voors en tegens en gewezen op mogelijkheden om de moedertaal effectief te gebruiken in de Engelse les.

Enige jaren geleden ontstond heftige commotie toen de minister van Onderwijs voorstelde om Engels meer als voertaal te gebruiken in het wetenschappelijk onderwijs in Nederland. Het idee verdween snel in de onderste la van een bureau ergens in Zoetermeer, nadat de Tweede Kamer per amendement in de Wet op het Hoger Onderwijs had bepaald dat de taal van het onderwijs en van de examens in het hbo en wo in beginsel het Nederlands moet zijn. Inmiddels is er wel een groeiend aantal scholen voor voortgezet onderwijs waar leerlingen in het kader van TTO (tweetalig onderwijs) een aantal vakken in het Engels krijgen aangeboden. Maar hoe zit het eigenlijk met de voertaal in de Engelse les? Het ligt misschien voor de hand om te veronderstellen dat daar voornamelijk Engels wordt gesproken, maar de praktijk is anders. Over de vraag waarom men zou verwachten dat Engels de voertaal is in de Engelse les kunnen we kort zijn. Tegenwoordig wordt ons onderwijs Engels gevoed door ideeën over de 'communicative classroom'. Sleutelwoorden hier zijn: 'comprehensible input and output', 'a real need to communicate', 'authentic material', 'information gap'. Het uitgangspunt is dat je leert communiceren in een vreemde taal door te proberen te communiceren. Communicatie is dus doel en middel tegelijk. In de basisvorming vinden deze ideeën hun weerslag in het relatief grote belang dat gehecht wordt aan de mondelinge vaardigheden. En in de omschrijving van de kerndoelen, waar functies en authentiek materiaal het duidelijk winnen van grammaticale correctheid. In een dergelijke context ligt het voor de hand dat de docent een situatie schept in de klas waarin zoveel mogelijk Engels wordt gesproken.

Toch is dit niet altijd de praktijk. Wat Engelse native speakers op de internationale lerarenopleiding IDEE – waar ik zelf werkzaam ben – vaak opvalt bij hun

stage, is juist dat Nederlands een belangrijke plaats inneemt in de Engelse les.

Nader onderzoek

Deze constatering is de aanleiding geweest voor nader onderzoek: hoe vaak wordt Nederlands gesproken in de Engelse les, wat zijn de redenen die docenten daarvoor hebben, en voor welke lesonderdelen gebruiken zij met name Nederlands? Circa 2000 collega's Engels uit het hele land ontvingen lijsten met 50 meerkeuzevragen. In totaal werden 181 antwoordformulieren geretourneerd, een aantal dat groot genoeg is om een betrouwbaar algemeen beeld te schetsen.¹

Allereerst kan worden vastgesteld dat de geënquêteerde docenten op de hoogte zijn van communicatieve principes en dat ze die ook onderschrijven. Maar liefst 98,9% van de geënquêteerde docenten is het eens met de stelling dat je een taal voornamelijk leert door hem te gebruiken. Niettemin geven zij ook aan dat Nederlands een grote rol speelt in de les.

Hoe vaak?

Het beeld dat een aantal stagiairs opdoet op hun stageplekken wordt bevestigd in antwoorden op de vraag 'Hoe vaak spreekt u Nederlands in de Engelse les?': 67,4% van de geënquêteerde docenten geeft aan dit regelmatig te doen, 18,8% altijd, tegenover 12,2% zelden en 1,7% nooit. Dat Nederlands regelmatig gebruikt wordt in de Engelse les, wordt nog duidelijker bij vragen over individuele lesonderdelen. In een lijst van 18 lesactiviteiten wordt 13 maal door de meerderheid aangegeven dat men bij deze activiteiten regelmatig of altijd Nederlands spreekt. En hoe staat het met de leerlingen? Ook hier wijkt de praktijk in belangrijke mate af van het theoretisch ideaal. Maar liefst 29,3% van de geënquêteerde docenten geeft aan dat hun leerlingen zelden Engels spreken.

Dit zijn opvallende resultaten, die nieuwsgierig maken naar de redenen die docenten aanvoeren voor hun keuze voor Nederlands als voertaal en de situaties waarin dit gebeurt. In het onderstaande ga ik daar nader op in. Mijn eigen reactie hierop: mag het ietsje minder zijn?

Bij dit alles moet worden aangetekend dat een aantal factoren die ertoe kunnen bijdragen dat docenten voor Nederlands kiezen (bijvoorbeeld niveau, motivatie en achtergrond van de leerlingen, de gebruikte methode, schooltype en klasgrootte) in dit bestek

niet aan de orde komen. Mijn onderzoek levert daarover geen duidelijke uitkomsten.

Waarom Nederlands?

Tabel 1 geeft aan in welke mate docenten in een acht-tiental lesactiviteiten Nederlands spreken. Zoals eerder vermeld: bij 13 van de 18 spreekt een meerderheid van de geënquêteerde docenten regelmatig of altijd Nederlands. In de 'altijd'-rubriek zijn er drie duidelijke winnaars: uitleg over grammatica, uitspraak en strategieën. Uitschieters in de rubriek 'nooit' zijn mondelinge en schriftelijke tests, en korte instructies als 'Pak je boek'.

	altijd	regelmatig	zelden	nooit
Ik gebruik Nederlands in de Engelse les...				
voor persoonlijke interactie met leerlingen	28,2	49,7	19,3	2,2
om sfeer te scheppen	15,5	34,3	29,3	18,8
om fouten te herstellen	22,1	46,4	24,9	5,5
om leerlingen te prijzen	8,8	35,9	36,5	16,6
om de les te beginnen	20,4	31,5	29,8	17,7
om een nieuwe fase in te leiden	28,2	40,9	22,7	7,7
om de les te beëindigen	21,0	40,9	26,5	10,5
om orde te houden	21,0	35,4	29,3	12,2
voor korte instructies als 'Pak je boek (...) blz. 23'	12,7	16,0	39,8	30,4
voor langere instructie/uitleg van lesactiviteiten	29,3	46,4	17,7	6,1
voor taalkundige uitleg: grammatica, uitspraak, ...	48,6	35,4	9,4	6,1
voor uitleg van leerstrategieën	41,4	37,0	11,0	9,4
voor behandeling van vocabulaire	18,8	44,8	25,4	9,9
voor behandeling/uitleg van leesteksten	21,0	45,3	25,4	7,7
voor behandeling/uitleg van luisterteksten	23,8	35,4	25,4	12,7
voor extra uitleg over taal en cultuur	17,1	29,8	40,3	11,0
als mondelinge toetsvorm	9,9	22,1	28,7	36,5
als schriftelijke toetsvorm	13,3	23,8	31,5	29,3

tabel 1: Lesactiviteiten (in procenten)

Deze antwoorden kan men relateren aan reacties op de vraag 'Waarom gebruikt u Nederlands?' Tabel 2 laat zien dat de geënquêteerde docenten relatief weinig zien in het argument 'Het is persoonlijker'. Anders ligt dit bij de pragmatische 'classroom management'-reden: het spaart tijd, waar meer dan 55% het volledig mee eens is. Maar verreweg de belangrijkste reden is: 'Het is duidelijker'.

	eens	meer eens dan oneens	meer oneens dan eens	oneens
Het is persoonlijker	17,1	18,2	19,3	35,9
Het spaart tijd	56,9	18,8	11,0	9,4
Het is duidelijker	62,4	24,9	3,3	5,5

tabel 2: Waarom gebruikt u Nederlands? (in procenten)

In de Angelsaksische literatuur wordt betrekkelijk weinig over dit onderwerp geschreven, wellicht omdat men ervan uitgaat dat Engels de voertaal is in de les. In de schaarse artikelen die dit onderwerp aansnijden, wordt de reden 'Het is persoonlijker' niet als overtuigend aangemerkt.² Zoals gezegd lijken de geënquêteerde docenten het hiermee eens te zijn. Inderdaad kan een docent heel goed in het Engels een grapje maken aan het begin van de les, of bij leerlingen informeren naar de playbackshow van de vorige avond. Het is zelfs belangrijk om dit te doen:

niet alleen stelt de docent leerlingen zo bloot aan Engels, maar bovendien laat men zo zien dat Engels niet alleen een onderwerp is van studie maar bovenal een communicatiemiddel.

Tijd

Dit is meteen een belangrijke aanleiding om de volgende reden met enige terughoudendheid te benaderen: het spaart tijd.³ Ik zou hiermee vijf lesactiviteiten willen verbinden uit tabel 1: lesintroductie, introductie van een nieuwe lesfase, afsluiting van de les, orde en korte instructies. Met korte instructies kan men weinig tijd besparen, dit is vermoedelijk de

reden waarom de geënquêteerde docenten hier in meerderheid aangeven dat ze geen of weinig Nederlands spreken. Maar bij de andere lesactiviteiten speelt tijdwinst een grotere rol.

Toch is er een goede reden om ook hier meer Engels te gebruiken. De introductie van een les of een fase is het tijdstip waarop de docent de vervolgactiviteiten aan de leerlingen 'verkoopt': ze probeert te motive-

ren om mee te doen. De taal die hiervoor gebruikt wordt, dient dus een duidelijk communicatief doel. Als men juist hiervoor Nederlands gebruikt, kan bij leerlingen de indruk ontstaan dat Engels een taal is die je nodig hebt bij min of meer kunstmatige oefeningen, en dat Nederlands de taal is voor echte gesprekken, waar het publiek overtuigd moet worden.

De moeilijkheid is dat het meer tijd kost om voor introducties Engels te gebruiken, en dit gaat ten koste van de andere lesactiviteiten. Toch hoeft dit

niet als een probleem te worden gezien: de introductie van een les of fase is een communicatieve lesactiviteit op zich, met een duidelijke didactische waarde: leerlingen en docent zijn betrokken in 'negotiating meaning' in een situatie waar sprake is van 'a real need to communicate'. Als men zich dit realiseert, wordt de afweging 'wel of geen Nederlands' zuiverder: het wordt onderdeel van het keuzep proces waar de docent voortdurend in verwickeld is. De docent kan er bijvoorbeeld voor kiezen een bepaalde oefening te laten schieten teneinde de introductie in het Engels te kunnen doen.

Duidelijkheid

Duidelijkheid is de belangrijkste reden om Nederlands te gebruiken in de les, laat het onderzoek zien. Er is ook geen speld tussen te krijgen: als de uitleg niet verduidelijkend werkt, heeft het geen zin om leerlingen te vertellen over grammatica, uitspraak en strategieën, of om ze te helpen met vocabulaire, lezen en luisteren (zie tabel 1). Toch zou ik daar drie kanttekeningen bij willen plaatsen.

In de eerste plaats is het ook hier weer de vraag of het communicatieve doel van de Engelse les en de gekozen instructietaal met elkaar in overeenstemming zijn. Engels wordt al gauw weer de taal van de oefeningetjes, en als het erop aankomt dat mensen je begrijpen, dan heb je toch Nederlands?

In de tweede plaats wordt er mijns inziens te snel van uitgegaan dat leerlingen een uitleg in het Engels niet begrijpen. Van jongs af worden leerlingen met Engels geconfronteerd, van Cartoon Network tot MTV. Hun vermogen tot begrijpend luisteren is daardoor waarschijnlijk relatief hoog. Om ervoor te zorgen dat ze blijven vooruitgaan op dit gebied is het raadzaam de leerlingen met uitdagingen te blijven confronteren. Zolang die niet uitsluitend gezocht worden in een uitgebreid grammaticaal begripapparaat, kunnen leerlingen hun docenten nog aangenaam verrassen. Ervaringen van onze native speakers op stage laten dit zien.

Er is met boeken als *The anti-grammar grammar book* en *Grammar in action again* overigens voldoende materiaal voorhanden waarmee grammatica in het Engels aan de orde kan worden gesteld. Creatieve docenten kunnen dit zeker aanpassen aan hun lessituatie.

In de derde plaats is de waarde van uitleg in de klas relatief. Ik ken weinig docenten die nooit verzuchten: 'Nou heb ik dit al drie keer uitgelegd en nog doen ze het verkeerd.' De neiging bestaat om dit aan de leerlingen te wijten, maar misschien ligt het ook aan de wijze van uitleggen of is uitleggen niet het aangewezen middel om de leerlingen ergens mee vertrouwd te maken. Als dit zo is, helpt het ook niet om Nederlands te gebruiken, maar zou de aanpak van bijvoorbeeld grammatica moeten worden herzien.

Toch een plaats voor Nederlands

Het Nederlands blijkt veel ruimte in te nemen in de klas, zowel bij docenten als bij leerlingen. Uit bovenstaande zou kunnen worden afgeleid dat ik het gebruik van het Nederlands door docenten radicaal afwijs. Ik heb echter getracht aan te geven dat de

redenen die de geënquêteerde docenten aangeven voor het gebruik van Nederlands niet altijd overtuigend zijn, en dat er gegronde redenen zijn om vaker voor het Engels te kiezen. Uit mijn onderzoek blijkt ook een tendens in die richting, zij het een voorzichtige. Op de vraag 'Is de hoeveelheid Nederlands in uw lessen de afgelopen jaren toegenomen of afgenomen' antwoordt 32% 'afgenomen'. Daartegenover staat 35% die geen verandering heeft waargenomen en 23% die zelfs een toename van het gebruik van Nederlands bespeurt in de eigen lessen. De vraag 'Mag het ietsje minder zijn' blijft dus van toepassing. Toch is er wel degelijk een plaats voor Nederlands in de Engelse les; niet zozeer als communicatiemiddel, maar als middel om de vreemde taal te leren. Een docent kan op allerlei manieren gebruik maken van de kennis die de leerlingen hebben van hun moedertaal om hen te helpen te communiceren in het Engels.⁴

Allereerst is het belangrijk voor leerlingen om zich bewust te worden van interferentie: moedertaalregels die zij ten onrechte toepassen in de vreemde taal van het type 'I have seen him yesterday'. Vergelijking van Nederlands en Engels helpt de leerling om zijn eigen grammaticaregels te ontdekken, hetgeen 86% van de respondenten als een effectieve methode aanmerkt.

Dit hoeft zich niet te beperken tot grammaticaregels; ook in functies kunnen leerlingen zich bewust worden van verschillen. Door te vergelijken wat in het Engels en het Nederlands wordt gezegd bij een verzoek of een voorstel, kunnen leerlingen verschillen in mate van beleefdheid en directheid ontdekken. Verder kunnen leerlingen worden aangemoedigd om bepaalde vaardigheden die zij zich in het Nederlands hebben eigen gemaakt ook in het Engels toe te passen. Het belangrijkste voorbeeld in deze zin zijn de compenserende strategieën. Die hoeven leerlingen niet opnieuw te leren, maar zij moeten wel geholpen worden om zich te realiseren dat zij ze in het Nederlands al gebruiken. Voor een les over dit onderwerp kan het daarom effectief zijn om uit te gaan van het Nederlands dat de leerlingen zelf spreken en strategieën die zij toepassen.

In dit verband wil ik ook wijzen op een manier om spreekangst te reduceren in de vreemde taal: luisteren naar het gebruik van de eerste taal. Dan ontdekken de leerlingen dat hun gebruik van het Nederlands ook niet perfect is: zij haperen, maken zinnen niet af, maken fouten. Dit maakt hen - en hun docenten - minder veeleisend ten aanzien van 'accuracy'.

Zo kan een docent bij tal van lesactiviteiten kiezen voor Nederlands als effectief hulpmiddel. Voor schrijfvaardigheid, bijvoorbeeld, wijst Friedlander erop dat het in bepaalde omstandigheden de voorkeur verdient om leerlingen in hun moedertaal te laten brainstormen. Met name als zij over het onderwerp waarover zij gaan schrijven voornamelijk in hun eigen taal hebben gelezen en gehoord. Een fase waarin leerlingen juist in de moedertaal over het onderwerp nadenken lijkt te leiden tot schrijfpdrachten met meer inhoud.

Het Nederlands kan op dit soort manieren worden ingezet als een bewust gekozen hulpmiddel voor de leerlingen om het Engels te leren, in plaats van een communicatiemiddel dat het gesproken Engels uit de klas verdrijft. Zo kunnen de vele 'non-nests' (non-native English speaking teachers) die ons land rijk is,

de taal die zij met veel van hun leerlingen gemeen hebben uitbuiten, zonder dat zij afdwalen van de communicatieve doelen die vrijwel iedereen in het veld onderschrijft.

Noten

1. Uitgesplitst naar schooltype kunnen geen betrouwbare gegevens aan dit onderzoek worden ontleend: per schooltype werden tussen de 20 en 30 antwoordformulieren geretourneerd.
2. Zie bijvoorbeeld Harbord 1992.
3. Doff (1988) en Nunan (1991) noemen dit een acceptabele reden; niettemin plaats ik er kanttekeningen bij.
4. Dit veronderstelt een ééntalige klas met leerlingen voor wie Nederlands de eerste taal is.

Literatuur

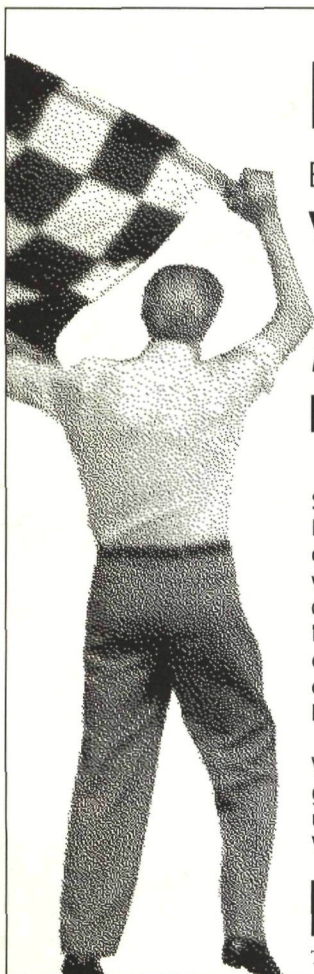
- Atkinson, D., The mother tongue in the classroom, a neglected resource? in: *ELT Journal* 41/4 (1987).
- Doff, A., *Teach English. A training course for teachers*, Cambridge: CUP, 1988.
- Frank, C., en M. Rinvoluceri, *Grammar in action again*, Hemel Hempstead: Prentice Hall, 1987.

- Friedlander, A., *Composing in English. Effects of a first language on writing in ESL*, hst. 7 in B. Kroll (red.), *Second language writing*, Cambridge: CUP, 1990.
- Hall, N., en J. Shepherd, *The anti-grammar grammar book, A teacher's resource book of discovery activities for grammar teaching*, Harlow: Longman, 1991.
- Harbord, J., The use of the mother tongue in the classroom, in: *ELT Journal* 46/4 (1992).
- Medgyes, P., *The non-native teacher*, London: MacMillan, 1994. Met vijf bladzijden over de moedertaal in het vreemde taalonderwijs.
- Nunan, D., *Language teaching methodology. A textbook for teachers*, Hemel Hempstead: Prentice Hall, 1991.
- Swan, M., en B. Smith, *Learner English*, Cambridge: CUP, 1987. Geeft in 15 bladzijden de belangrijkste problemen voor Nederlandse leerlingen.

Geert Popma

Geboren 1959. Studeerde Engels aan de VU en de University of Hull. Gaf van 1985 tot 1989 Engels aan het Christelijk Lyceum in Alphen aan den Rijn. Werkt sinds 1989 bij de lerarenopleiding Engels van Hogeschool Holland. Hij geeft daar thans vakdidactiek bij de internationale lerarenopleiding Engels (IDEE).
Adres: Hogeschool Holland, Postbus 261, 1110 AG Diemen.

Making the Finish

Een succesformule voor bovenbouw Havo en bovenbouw Vwo
Voor nu en de Tweede Fase VO

De succesformule compleet

NIEUW! Making the Finish Mavo met leerlingencassette

Service voor de docent

Bij alle daarvoor in aanmerking komende opdrachten biedt Making the Finish een volledige Key. Niet alleen in de handleiding maar ook op een gratis diskette. Bovendien leveren wij aan alle gebruikers een gratis diskette met dubbele toetsen over alle hoofdstukken, uiteraard met Key.

Voor meer informatie en/of het aanvragen van een beoordelingsexemplaar kunt u contact opnemen met onze afdeling Voorlichting, **telefoon 035 548 24 70**

Nijgh Versluys

THUIS IN HET ONDERWIJS

De totaalmethode Making the Finish bestaat uit

- Bijzonder fraai uitgevoerd Coursebook
- Praktische docentenhandleiding
- Geluidscassettes
- Gratis diskette met uitgebreid toetsmateriaal + Key

BKE BAARN heet sinds 21 januari 1997 NijghVersluys

